

LÄNSSTYRELSEN KALMAR LÄN INFORMERAR

Tingshuset i Västervik

Byggnadsminnesutredning

Tingshuset i Västervik - Byggnadsminnesutredning

Meddelande 2006:18

ISSN 0348-8748

ISRN LSTY-H-M--2006/18--SE

Utgiven av: Länsstyrelsen Kalmar län,

Ansvarig enhet: Kulturmiljöenheten

Författare: Anna Markmann

Omslagsbild: Tingshuset i Västervik

Foto: Anna Markmann och Henrik Åsenius

Tingshuset i Västervik

Byggnadsminnesutredning

Innehåll

Inledning.....	4
Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	4
Ett nytt tingshus i Västervik.....	6
Byggnadsbeskrivning	
Exteriör.....	8
Interiör.....	10
Kulturhistoriskt värde.....	13

Bilagor

Planritningar över bottenvåning och källarvåning

Inledning

I samband med Västerviks tingsrätts nedläggning och flytt till Kalmar den 23 januari 2005 beslutade Kultur- och Fritidsnämnden att lämna in en ansökan om byggnadsminnesförklaring av Västervik tingshus. Fråga väckt om byggnadsminnesförklaring inkom till Länsstyrelsen i Kalmar län den 16 december 2004. På våren 2006 såldes Tingshuset till Bostadsbolaget i Västerviks kommun.

Att en byggnad kan förklaras som byggnadsminne är det starkaste skydd som finns för bevarandet av en byggnad. Staten ansvarar för att välja ut och skydda de allra värdefullaste byggnaderna och se till att det blir ett långsiktigt bevarande, i princip för all framtid¹. Kulturminneslagens krav för en byggnadsminnesförklaring är att den ska vara ”synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde”. Lagen tillämpas restriktivt och få byggnader som är uppförda efter 1940 är skyddade enligt denna lag. Tanken är dock att urvalet av byggnadsminnen på ett allsidigt sätt skall spegla hela vår historia och samhällsutveckling. Frågan denna utredning skall besvara är således om tingshuset i Västervik har ett så högt kulturhistoriskt värde att den kan klassas som byggnadsminne.

Rapporten är skriven av bebyggelseantikvarie Anna Markmann under sommaren/hösten 2006. Mycket av materialet är hämtat från de tingshusbyggnadsskyldiges arkiv i Vadstena och från ett seminarium av Eva Löfgren om efterkrigstidens tingshus.

Sammanfattning

Fråga om byggnadsminnesförklaring av tingshuset i Västervik väcktes av Kultur- och Fritidsförvaltningen i Västerviks kommun i december 2004. Efter utredningen föreslås Tingshuset i Västervik förklaras som byggnadsminne. Byggnaden uppfyller de stränga krav som ställs i Kulturminneslagens 3 kapitel.

Tingshuset är ritat av professor Hans Brunnberg och har ett mycket högt kulturhistoriskt värde genom att det är ett tydligt och välbevarat exempel på efterkrigstidens tingshus som uppfördes i modernismens anda. Det är väl inpassat i stadsbilden genom sin lågmäldhet intill stadsparken och har genom kravet på funktionalitet och ändamålsenlighet fått en särpräglad utformning. Den består av tre sammanbyggda huskroppar som bildar en U-form med innergård i mitten. Såväl exteriört som interiört är tingshuset försett med konstnärliga utsmyckningar.

Bakgrund

Tingsrätten är den lägsta instansen i domstolsväsendet, dvs. den instans där mål tas upp först. Tingsrättens uppgifter är framförallt att handlägga och avgöra brottmål och tvistemål samt att besluta i ärenden som rör skuldsanering, adoption, godmanskap m.m.

De svenska städernas styrelse utgjordes enligt stadslagen från 1350-talet av borgmästare, rådmän och konungens fogde. Dessa var den första dömande instansen för städerna och kallades rådstufvurätt, rådhusrätt. Under 1700-talet blev rådhusrätterna statliga myndigheter från att tidigare ha varit borgerskapets representanter. Landsbygden var däremot indelad i häradsrätter vars geografiska område kallades domsaga. Under 1900-talet genomfördes olika tingsrättsreformer som var ett led i att harmonisera förvaltningen av rättsväsendet för både

---

¹ Byggnadsminnesförklaring, allmänna råd till 3 kap. lagen om kulturminnen m.m. – underrättelser från Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer 1991:3,

städer och landsbygd. De syftade till att skapa en professionaliserad domstol som skulle handlägga ärenden i snabb takt och utan onödiga tidsödande formaliteter. Domstolen skulle bli en funktionell arbetsplats som tjänade allmänhetens intressen på ett effektivt sätt². Vid sekelskiftet 1900 fanns i Sverige 118 häradsrätter och 90 rådhusrätter. Rådhusrätterna avskaffades i mindre städer och år 1951 hade antalet minskat till 48 stycken. Samtidigt med kommunreformen 1971 omvandlades häradsrätterna och rådhusrätterna till tingsrätter vilket utjämnade den administrativa och juridiska skillnaden mellan städer och landsbygd. Tingsrätterna har sedan dess ytterligare minskat i antal genom olika sammanslagningar av domsagor. Kalmar län blev år 2005 en egen domsaga med kansliort i Kalmar och tingsställen i Oskarshamn och Västervik.

I Tjustbygden bildade häradsrätten en egen domsaga från 1680-talet och hade sedan lång tid tillbaka sin tingsplats i Gamleby. Man vet inte när det äldsta huset för domstolen uppfördes men år 1661 klagade häradshövdingen på den dåvarande tingsstugan och menade att denna var ”en av de sämsta i länet”. På 1680-talet uppfördes ett nytt tingshus i timmer som användes fram till 1827 då det såldes på auktion och revs. Ett nytt tingshus i sten uppfördes med enkel klassicistisk fasad på samma plats centralt i Gamleby, nära torget och mittemot gästgiveriet och togs i bruk 1832. Gamleby tingshus blev byggnadsminne 1960. Mellan åren 1864 och 1872 bestod domsagan av två tingslag, Norra Tjust härad och Södra Tjust härad, eftersom häradet hade många invånare och tingen drog ut på tiden. Domsagan gick under namnet Norra och Södra Tjusts härads domsaga med gemensamt tingsställe i Gamleby. År 1936 slogs de två återigen ihop och namnet ändrades till Tjusts domsaga.

Västerviks stad hade egen jurisdiktion med rådhusrätt. Rådhuset, som ligger vid stortorget, var medelpunkten för stadens administrativa och judiciella liv, där borgmästare och råd höll rannsakingar, avkunnade domar och hade överläggningar om det som hörde till det dagliga livet i småstaden. Rådhuset byggdes 1793-1795 efter ritning av T Wennberg under överinseende av C F Adelcrantz vid överintendentsämbetet. Det är uppfört i tegel med ljusa slätputsade fasader. Det brutna mansardtaket, som tidigare var täckt med spån, är nu beklätt med svartmålad plåt. Mittpartiet med entré mot torget är svagt utskjutande och kröns av en frontespis med urverk och ett litet öppet klocktorn. Interiören är efter flera ombyggnader förändrad och den gamla rådhusrättens sal är det enda rum som bevarat sin ursprungliga karaktär med bl.a. bevarade kakelugnar. Byggnaden blev byggnadsminne 1974.

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter; skolan, socialvården och bostadsbyggandet hade byggts ut. Kommunerna fick även ansvar för all teknisk service i form av el, vatten och avlopp. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen där de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var att skapa logiska och rationella kommunindelningar. Kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades till betydligt större domkretsar än tidigare.³

Ytterligare förändringar i den judiciella indelningen i Kalmar län ägde rum 1968. Vimmerby stad, Sevede och Tunaläns domsaga samt Tjusts domsaga slogs ihop. Häradsrätten ändrade

² Eva Löwgren – Efterkrigstidens tingshus.

³ Från: arbetsmaterial från Tingshusinventeringen på 1990-talet, förvaras hos Länsstyrelsen i Kalmar.

namn till Västerviks domsagas häradsrätt. År 1971 omvandlades det svenska rättsväsendet då de gamla häradsrätterna ersattes av tingsrätter. Reformen innebar bland annat att staten övertog ansvaret för tingshusen, som sedan 250 år tillbaka hade byggts och underhållits av häradsinvånarna själva. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt⁴.

Ett nytt tingshus i Västervik

År 1953 påbörjades en utredning om huruvida Västervik stad borde i judiciellt avseende förenas med Tjusts domsaga. Bakgrunden var en ny lag från 1932 som förordade att rådhusrätten i de alltför små städerna, genom folkmängd och ekonomiska förhållanden, skulle upphöra och förenas med närliggande domsaga. Utredningen om Västerviks rådhusrätts framtid kom fram till att staden inte hade sådan storlek att den kunde bereda full sysselsättning åt tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten.⁵ Utredningen föreslog också att tingsstället skulle flyttas från Gamleby till Västervik med motiveringen att Västervik hade större betydelse som huvudort för Tjustbygden än Gamleby. Majoriteten av Tjust domsaga motsade sig dock en flyttning med motiveringen att Gamleby var mest centralt belägen i domsagan samt att Gamleby hade en lång historia och tradition som tingsställe. Länsstyrelsen i Kalmar uttalade sig i frågan om kansliort och tingsställe och menade att hänsyn skulle tas till att Västervik utgjorde centralort för hela Tjustbygden och att där fanns relativt goda kommunikationer med omkringliggande landsbygd. Västervik borde därför bli kansliort och

---

⁴ FRÅN: http://www.miljo-kultur.gu.se/icug/forskning/forskningsproj/R%8Atten_och_rummet.pdf
FAKTA OM TINGSHUS. Idag finns omkring 350 bevarade tingshus från perioden 1700-1971. Ett sjuttioal av dem används fortfarande som domstolslokaler men majoriteten innehåller helt andra funktioner, exv. bostäder, förskolor, affärer och bibliotek. Trots ett långt och händelserikt förflutet har tingshusen sällan uppmärksammats av historiker eller kulturmiljövården. Endast ett fåtal av byggnaderna är skyddade enligt KML eller i detaljplan.

⁵ PÅ RÄTTAN TINGSSTAD – Tjusts domsaga och dess tingshus i Gamleby, utgiven av de tingshusbyggnadsskyldige, Västervik 1960, sidan 5.

tingsställe för den nya domsagan. Genom beslut den 15 november 1957 förordnade Kungl. Maj:t att rådhusrätten i Västervik skulle upphöra, att staden skulle förenas med Tjust domsaga och att domsagan skulle flytta sitt tingsställe och kansli från Gamleby till Västervik. Tingsplatsen i Gamleby drogs in och planer på uppförandet av ett nytt tingshus i Västervik påbörjades.

På 1950-talet gällde fortfarande den lag från 1734 som stadgade att tingshusen i Sverige skulle bekostas och uppföras av häradsinvånarna, de så kallade tingshusbyggnadsskyldige. Husets storlek och utformning reglerades i lagen, men det enda den fastställde var att häradsinvånarna var skyldiga att bygga och underhålla ett tingshus med en tingsal och två rum samt en arrestlokal där de åtalade kunde förvaras inför och under rättegången.⁶

Häradshövdingen och sedermera lagman Per-Otto Hainer blev ordförande för tingshusbyggnadskommittén. Han kontaktade professor Hans Brunnberg, som bl.a. hade ritat ett tingshus i Klippan och som nu fick i uppdrag att skissa på såväl förslag till en nybyggnad som ombyggnad av det gamla rådhuset i Västervik. Ombyggnadsförslaget utdömdes dock som ”en mycket kostsam historia” och ”en både vanskelig och oviss affär att modernisera en gammal byggnad från 1700-talet”⁷. Hainer kontaktade tidigt andra häradshövdingar (bl.a. i Falköping och Skövde) för att få ta del av deras erfarenheter från tingshusbyggande och för att få studera deras planritningar. Arkitekten Hans Brunnberg var utbildad på Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm (KTH) 1936, och vid Kungliga Konsthögskolan i Stockholm (KKH) 1941. Han var anställd hos Ödeen & Wejke, Erik Lallerstedt och Gunnar Asplund mellan åren 1936-1941. Under krigsåren 1941-1945 var han sektionschef vid flygförvaltningen men startade och bedrev egen verksamhet som arkitekt i Stockholm från 1945. Åren 1958-1965 var han professor i arkitektur vid KKH. Utöver tingshuset i Västervik har han även ritat tingshusen i Oskarshamn (1965), Kalmar (1964-1965) och Halmstad. För trädgårdens utformning stod trädgårds- och landskapsarkitekten Walter Bauer som var utbildad på Trädgårdsföreningen och Botaniska trädgården i Göteborg. Han var en av de ledande trädgårdsarkitekterna i Sverige vid den här tiden och är främst känd för sina restaureringar av slotts- och herrgårdsmiljöer.⁸

Tingshuset förlades i anslutning till stadsparken på en tidigare obebyggd äng. Tomten uppläts av staden och såväl placeringen som utformningen av byggnaden står med sin lågmäldhet i stor kontrast till det gamla rådhuset med dess monumentala uttryck. Liksom övriga tingshus från efterkrigstiden avvek det i många avseenden från tidigare tingshus och mest framträdande var den nya planlösningen. Fram till andra världskriget byggdes i stort sett alla tingshus med en sexdelad plan men i efterkrigstidens tingshus övergavs mittaxeln och strukturen gjordes L- eller U-formad, med offentlig respektive icke-offentlig verksamhet uppdelat i olika huskroppar. Så var fallet även i Västervik där U-formens norra del utgör den offentliga/publika delen och de västra och södra delarna utgör kontor, administration och häradshövdingens bostad.

De mer exklusiva materialvalen såsom kalkstensgolv, japansk ek och oxskinn präglades av idén om ändamålsenlighet. Det var viktigare att byggnaden skulle hålla i ett långsiktigt perspektiv än att välja det billigaste materialet. Den praktiska komforten var också styrande för hur inredningen gestaltades. Bekväma skinnklädda stolar och bord med praktiska detaljer

---

⁶ Från: Efterkrigstidens tingshus, Eva Löfgren, riksantikvarieämbetets seminarium, sthlm 29-30 augusti 2002.

⁷ Tingshusbyggnadsskyldige vid Tjust domsaga arkiv, FII:5, Landsarkivet i Vadstena, Brev från P-O Hainer 1955.

⁸ Arkitekturmuseets arkitektregister, Arkdok.

ritades av inredningsarkitekt John Kandell. Nya former av ljusintag karakteriserar efterkrigstidens tingshus. Mer ljus släpptes in och på ett nytt och friare sätt än tidigare. I entréhallen finns öppningsbara fönsterpartier som räcker från golv till tak och medger både insyn och utsikt över innergården. Den kanske mest anmärkningsvärda förändringen som kom av den nya rättegångsordningen var det nya sättet att ljussätta tingssalen. Rätten lysas upp av ett högre fönsterparti från sidan medan vittnen, parter och åhörare vilar i det stilla ljuset från en lågt placerad fönsterrad. Tidigare lystes rätten upp bakifrån, vilket medförde att domaren och rätten kunde granska både åhörare och parter i klart ljus medan de å sin sida såg en mörk siluett i motljus. Den nya ljussättningen visar således på en mer jämlik domstol där parterna möts under mer likartade förutsättningar.

Byggnaden uppfördes 1959 och byggmästare var Skånska Cementgjuteriet. Tingshuset invigdes den 11 juni 1960 i närvaro av statsråd, hovrättspresident, landshövding och tre häradshövdingar. Högtiden inleddes med musik av en kvintett ur Västerviks kammarmusikförening. I egenskap av byggnadskommitténs ordförande lämnade häradshövdingen P-O Hainer en redogörelse för det nya tingshusets tillblivelse. Statsrådet Sven af Geijerstam höll invigningstal och uttalade bland annat att tingshuset med sitt fina läge vid stadsparken ”är ett vackert inslag i en vacker stad”.⁹ Den totala byggkostnaden uppgick till ca 1,5 miljoner.

Byggnadsbeskrivning

Exteriör

Tingshuset ligger i anslutning till stadsparken och har genom sin utformning en lågmäldhet som är väl anpassad till omgivningen.

Byggnaden består av ett flertal sammanfogade huskroppar som tillsammans bildar en oregelbunden U-form runt en centralt placerad innergård med springvatten och ett ensamt träd. Trädgårdsarkitekten Walter Bauer motsatte sig bestämt att buskar skulle planteras inne på ”borggården”.

Han utformade med stor detaljriktighet och variation av växtmaterialet byggnadens omgivning. Takens utformning varierar mellan pulpet- och sadeltak som är täckta med både koppar och skiffer. Mot sydöst finns en mindre fristående garagebyggnad (tillbyggt 1968-70 då de ursprungliga garagen byggdes om till kontor) som binds ihop med resterande anläggning genom ett koppertak. Den norra delen innehåller de publika utrymmena med tingssalar, väntrum, entréhall mm. Resten av byggnaden rymmer kontor, arkiv, samlingslokaler, häradshövdingens bostad mm. Den norra delen har även getts en mer

⁹ Bengt Svenson – ”Ett vackert inslag i stadsbilden”, VT.se(västervikstidningen), publicerad 2006-08-29

framträdande arkitektur genom mönstermurade gavlar och pilastrar i norrfasaden. Byggnaden innehåller även ett skyddsrum och byggdes med en bostad för vaktmästaren och lokaler för en hushållsskola. Dessa lokaler byggdes om 1968-1970, efter ritningar av Hans Brunnberg, till det som kallas "lilla tingssalen" och ett stort arkiv. Man satte då även in trappan som går ner till souterrängplanet och tog bort arrestlokalen. Ursprungligen fanns även en bostad åt vaktmästaren med tillhörande trädgård som låg i souterrängplanet med egen ingång vid den tillbyggda garagedelen. Vaktmästarbostaden blev senare ombyggd till kontor och damtoalett. Häradshövdingens bostad, eller lägenhet som den kallades, uppfördes i anslutning till tingshuset och används fortfarande som bostad. Trots att den ligger så pass nära den offentliga entrén har Walter Bauer genom busk- och trädplanteringarna lyckats skapa ett privat område för häradshövdingen. Det blev en representativ bostad i enkelhetens anda som idag är mycket välbevarad med originaltapeter, bevarad köks- och badrumsinredning, fasta armaturer m.m. från byggnadsåret. Den tillhörande trädgården planerades med stor detaljrikedom och i mjukt svängda former i kontrast mot den kantiga markbeläggningen i skiffer.

Framför entrébyggnaden finns en öppen och rund plan som omgärdas av klippta häckar. Besökaren leds dit av planterade träd på rad vilket ger en tydlig riktning mot entrén samtidigt som den runda planen ger en intim rumsbildning. Från de förskjutna parkeringsfickorna når man entrén genom en arkad med två bågar. Socklar och markbeläggningen består av mörk skiffersten som harmonierar med takbeläggningens skifferplattor. På fasaden vid entrén syns texten: "Tingshus Tjust domsaga" i kopparbokstäver med nämndemännens initialer under. Allt konstsmide som syns på tingshuset är utfört av Eric Elwén.

Byggnaden har många tidstypiska detaljer utförda i koppar, järnsmide samt glasbetong. Tingshuset karakteriseras av 1950-talets väl genomarbetade detaljer och samtidigt av det sena 1950- och tidiga 1960-talen med atriumgård och fönsterbröstningar i vitmålad träpanel. Alla fönster och dörrar är original med undantag av garageportarna som sattes igen på 1970-talet. Tydligt är att materialvalen varit centrala för den arkitektoniska gestaltningen. Den svarta skifferbeläggningen av tak och markplattor, fasadteglets utformning och utsmyckningar gör tingshuset till en anspråkslös men samtidigt mycket välbearbetad helhet.

Idag framstår kanske inte 1950-talets tingshus som anmärkningsvärda men då prisades de som pärlor, mästerverk eller som i Falköping: ”smyckets finaste diamant”.¹⁰ Tingshusen beskrivs som moderna, vackra och ändamålsenliga. Funktionalismens ideal präglar i allra högsta grad tingshusets utformning.

Interiör

Innanför entrédörren, i vindfånget, finns en nonfigurativ emaljmalning utförd av konstnären Leida Rives. Därifrån leds man uppför en trappa till den stora ljusa korridoren med kalkstengolv och tegelväggar. Mot innergården går fönsterpartier från golv till tak vilka kan öppnas upp tack vare den långa raden breda franska fönster. På andra sidan finns samtalsrum och toaletter. Ursprungligen fanns här även en liten arrestlokal som försvann då man vid ombyggnaden 1968-70 (då hushållsskolan försvann) tog upp en trappa till källarvåningen för att komma ner till den ”lilla tingssalen”.

Tingsrätten fick då två salar. Den största salen är asymmetriskt utformad med ett högt pulpettak och ljus från flera håll. Ett smalt fönsterband släpper in ljus vid taketsnock, fönster har också placerats utefter salens långsida och belyser således både rätten och åhörarna från sidan. Slutligen finns ytterligare ett fönster, som löper från golv till tak, vilket belyser rätten även från andra sidan. De oputsade tegelväggarna är konstfullt murade och golvet belagt med ljus kork. Rättens och parternas bord bildar en sprängd cirkel. Rätten sitter på ett podium vid ett täckt bord med parter och vittnen framför sig. Åhörarnas stolar är lösa. Den bevarade möbleringen ritades av inredningsarkitekten John Kandell och tillverkades av AB J.E Blomquists i Storvreta. Skulpturen som står på podiet är skapad av Arne Jones och har stått på platsen sedan invigningen. Taket är av ekpanel och målat av konstnären Nils Nixon i över 100 olika blå nyanser.

---

¹⁰ Efterkrigstidens tingshus, Eva Löfgren.

I Västervikstidningen den 8 mars 1960 beskrivs tingssalen följande:

”Tingssalen har en sträng skönhet, med tunga, mönstrade tegelväggar och ljuset faller in från ett högt fönster med östersol. Möblerna är i japansk ek och stolar klädda med ljusbrunt läder. Allt är stramt och enkelt men därmed inte kyligt. Väggarnas röda färg balanseras av det ljusblåa snedtaket som färgsatts och målats av Nils Nixon. Den enda konstnärliga prydnaden är Arne Jones vridbara skulptur Treklang. En mycket viktig detalj i en tingsal är akustiken. I mitten svävar också en mike som med stor känslighet fångar upp varje viskning i lokalen. Ljudet blir dämpat men utomordentligt klart, och härtill bidrar rummets konstruktion, korkmattorna på golvet och andra arrangemang.”

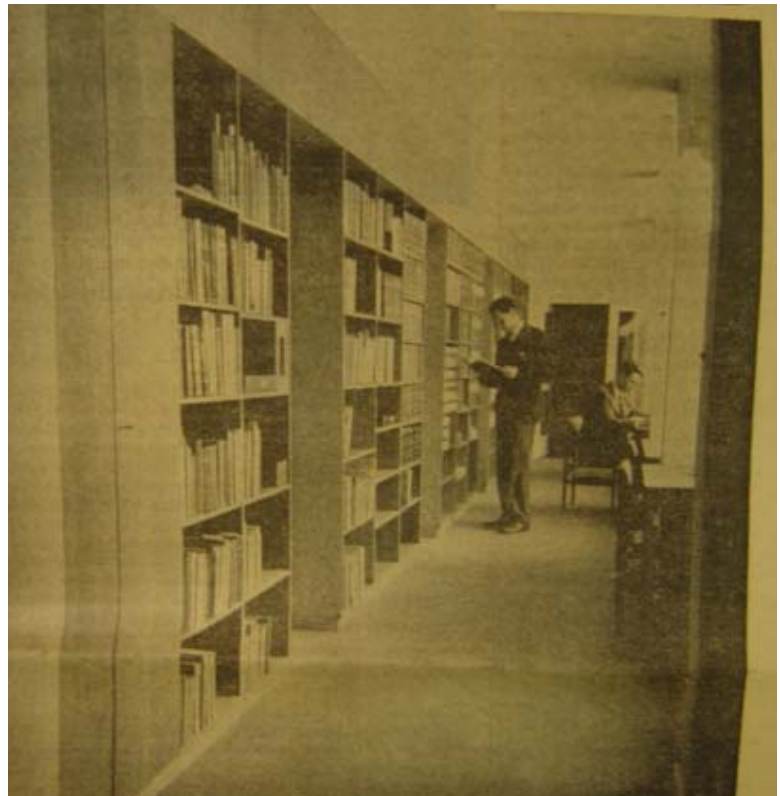
Vid den större ombyggnaden som gjordes 1968-70 byggdes källarvåningen om. Vaktmästarens bostad och garagen gjordes om till kontor. Lokalerna för hushållsskolan med kök och elevrum byggdes om till den mindre tingssalen och ett större arkiv. Ombyggnaden ritades av arkitekt Hans Brunnberg och utfördes i stil med övriga lokaler. Den "lilla tingssalen" utfördes med liknande möblemang och utformning som den större.

I lunch- och sällskapsutrymmet finns en väggdekoration med fiskemotiv och utförd av Sture Wikström i för vårt land en helt ny teknik. Andra lösa möbler beställdes från Carl Malmsten, varav ett fåtal finns kvar. Gardinerna formgavs av textilkonstnär Alf Munthe.

I korridoren som vetter mot innergården mitt emot entréhallen har arkitekten på ett utmärkt sätt löst frågan om bibliotek. Väggfasta hyllor sitter runt dörröppningarna och små läsbord fanns i fönsternischerna.

Häradshövdingens bostad blev två våningar hög med källare som innehåller bland annat bastu. Bottenvåningen består av hall, kapprum, vardagsrum, matsal, kök, och rum för hembitråde och övervåningen består av sovrum och badrum. Bostaden är mycket välbevarad med bland annat bevarade tapeter, köksinredning och armaturer. I vardagsrummet finns en öppen spis och i köket ett sopnedkast till källaren. Trädgården som hör till bostaden planerades i minsta detalj med olika slags växtlighet.

Kulturhistoriskt värde

Denna kulturhistoriska värdering av tingshuset har utförts i linje med Riksantikvarieämbetets modell som publicerades 1995 i RAÄ:s tidskrift Kulturmiljövård och behandlas i boken ”Kulturhistorisk värdering av bebyggelse” från 2002. Värderingen sker i princip i tre steg där man först *identifierar* grundmotiv som sedan *bearbetas* med förstärkande och övergripande motiv vilket till slut leder fram till en *värdering* i den sammanvägda bedömningen. För tingshuset i Västervik har följande motiv för bevarande identifierats:

Arkitekturhistoriskt värde

Hans Brunnberg utformade en ändamålsenlig byggnad för rättsskipning i det nya framväxande demokratiska samhället. Det arkitekturhistoriska värdet ligger också i byggnadens utformning med tydlig prägel av 1950-talets tegelarkitektur med detaljer av smidesjärn, glasbetong och kopparplåt. Den svarta skiffern som återfinns i mark- och takbeläggningen skapar tillsammans med innergården och arkaden nästan en sakral stämning som för tankarna till ett medelhavskloster.

Samhällshistoriskt värde

Tingshuset uppfördes efter idén om en offentlig byggnad som skall bejaka jämlika möten mellan människor. Detta ger sig till uttryck såväl exteriört som interiört. Exteriört bl.a. genom den öppna gården framför entrén, innergården med springvatten, plats för parkering, fönstrens storlek och placering mm. Fasaderna har dessutom en mer intim och informell karaktär till skillnad från tidigare uppförda tingshus som uppvisar en mycket större monumentalitet och offentlig karaktär. Interiört bejakas de jämlika mötena genom den fria planlösningen med bl.a. öppen och ljus hall, flera mindre samtalsrum och stort utrymme för allmänheten i tingssalen. Byggnaden uppvisar en tydlig funktionsseparering av de delar som är publika och de delar som är stängda för allmänheten. Den publika delen har mönstermurade gavlar och tegelpilastrar på långsidan. Kontorsutrymmena och bostadsdelen däremot är enkelt utformade vilket gör att de smälter in i miljön på ett diskret och för bostadens del nästan osynligt sätt. Byggnaden avspeglar ett stadium i rättsväsendets historia genom sin utformning med funktionella arbetsplatser och rymliga lokaler för allmänheten.

Arkitektoniskt värde

Byggnadens arkitektoniska kvalité ligger i fasadernas utformning och proportioner, interiörgestaltningen och trädgårdsanläggningarna som tillsammans bildar en estetisk helhet som är känslig för förändringar.

Konstnärligt värde

De konstnärliga utsmyckningarna som finns både i och utanpå byggnaden är av hög kvalité och vittnar om en tid då även skönhetsaspekten var viktig. Typiskt för utsmyckningar vid den här tiden är att de ofta är symbolmättade.

Miljöskapande värde

Tingshuset har ett mycket högt miljöskapande värde genom sin lågmälda inpassning i stadsbilden och välarbetade trädgårdsmiljö. Den lågmälda gedigna byggnaden står som en solitär i stadsbilden och samverkar väl med den intilliggande stadsparken.

Symbolvärde

Västervik tingshus kan sägas utgöra en symbol för Västervik som centralort i Tjustbygden samtidigt som den manifesterar rättsskipningens demokratisering.

Autenticitet

Utöver de rent kulturhistoriska värdena beskrivs tingshuset i Västervik som ett av landets mest välbevarade tingshus från 1950-talet¹¹. Byggnadens höga autenticitet förstärker övriga kulturhistoriska värden

Sällsynthet-Representativitet

I Kalmar län finns två tingshus utpekade som byggnadsminnen; Gamleby och Ishult, båda byggda på 1800-talet. Nationellt sett finns bara ett tingshus från efterkrigstiden utpekat som byggnadsminne; Visby tingshus från 1960. Tingshuset i Västervik är utifrån ovanstående värdekriterier både sällsynt välbevarat och representativt för offentliga byggnader från efterkrigstiden.

Sammanvägd bedömning

Den sammanvägda bedömningen blir att Tingshuset i Västervik besitter mycket höga kulturhistoriska värden och med råge uppfyller kraven för en byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 1 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm.

---

¹¹ Eva Löfgren som under 1990-talet var en av dem utförde en tingshusinventering.